

Posudek doktorské dizertační práce Mgr.Romana Sehnala

ALTERÁCIA JAKO PRODUKTÍVNY SPOSOB TVORENIA SLOV V TALIANČINE

Pro svou dizertační práci si Mgr.Roman Sehnal zvolil téma z oblasti slovo tvorby: zkoumá v ní vyjadřování augmentativního a deminutivního významu slov v italštině zejména prostřednictvím derivace nazývané v italské lexikologii alterací. Při svém výzkumu bere v úvahu i stylistickou příznakovost takto vzniklých alterátů, danou jejich vázaností na expresivnost a emocionálnost. Z hlediska teoretického se opírá o práce předních italských lexikologů, zejména současných (časté jsou citace ze studie L.M.Barbaresiové *Alterazione*), ale i českých, slovenských a ruských. Kromě vcelku důsledné konfrontace italského jazykového materiálu se slovenštinou přihlíží doktorand příležitostně i k ekvivalentům italských alterátů v češtině a ruštině. Dospívá k názoru, že ze všech evropských jazyků mohou jen slovanské konkurovat italštině ve schopnosti mimojazykové jevy nejen pojmenovávat, ale zároveň k nim vyjadřovat i svůj emocionální vztah. Ke svému výzkumu shromáždil Mgr.Sehnal reprezentativní jazykový materiál získaný excerpcí téměř tří desítek děl italských beletristů od 2.poloviny 19.století po autory současné (často v textu uváděný A.Moravia však v soupisu excerpovaných pramenů chybí). Škoda jen, že autor v résumé také nenastínil vývojové tendence v oblasti alterace vzhledem k tomu, že měl k dispozici materiál z rozpětí víc než jednoho století.

Práce je koncipována do jedenácti kapitol, jimž předcházejí dvě úvodní stati (ss.1-8). V 1.kapitole (*Sposoby obohacovania lexiky v jazyku*, ss. 8-13) doktorand stručně charakterizuje neosémantizaci, aktuální neologismy sufixační derivace, prefixační či prefixoidní derivaci a kompozici; v 2.kapitole (*Alterácia jako zvláštny spôsob tvorenia slov*, s.14-31) vymezuje pojmy alterace a derivace a srovnává možnosti alterace v některých evropských jazycích; za vysvětlení by stálo, čím se vyznačuje kategorie „adjektiv typu pričastia“, mezi něž Mgr.Sehnal řadí derivát *mangiabile* (s.15). Na určitou subjektivnost v posuzování expresivně-emocionální hodnoty jednotlivých výrazů ukazuje skutečnost, že např. hodnota výrazu *casino* (s.31) je podle doktoranda „deminutívno pejorativna“, zatímco slovníky Zingarelliho a Devota-Oliho v žádném z jeho významů tuto hodnotu nespátřují. 3.kapitola (*Denotácia a konotácia v jazyku*, ss.32-42) je věnována pojům expresivita a emocionálnost a jejich chápání různými lingvisty, dále pak nominativní a hodnotící složce alterátů a a jevu aktualizované kontextuálnosti. Těžištěm práce jsou pak kapitoly 4.(*Deminutíva v taliančině*, ss.40-94) a 5.(*Augmentatíva v taliančině*, ss.95-138), zaměřené pouze na alteraci prostřednictvím sufixů, kde autor mj. vymezuje pojmy deminutivnost a augmentativnost, věnuje pozornost i tzv.*alterati falsi* a studuje funkce frekventovaných i méně běžných alteračních sufixů, přičemž klade důraz na působení kontextu. Na základě své excerpce registruje mezi alterovanými substantivy i některé neologismy (*prezzemolina*). Pokud jde o augmentativa, zjišťuje ve srovnání se slovenštinou jejich větší výskyt v italštině. V podkapitole 4.2.*Jav homonymie a polysémie při deminutívach* uvádí výčet nejběžnějších lexémů, které se významem odtrhly od předcházejícího uplatnění a přešly do jiné pojmenovací roviny s autonomním významem. Domnívám se však, že o odtržení významu nejde např. u *casetta* (domeček), *sacchetto* (pytlík), *pioggerella* (drobný déšť), že se zde jedná o skutečnou deminutiva; *tacchino* (krocan) není odvozeno do *tacco* (podpatek), ale bylo utvořeno jako onomatopoeické slovo od krocaního křiku *tac-tac* (srov. Devoto,

Avviamento alla etimologia italiana). Přínosná jsou doktorandova zjištění ohledně významu některých alterovaných výrazů, který v klasických slovnících je uváděn odlišně. Např. s.120: *avere un cervellaccio* = disponovat vrozenou inteligencí x Zingarelli: *persona stravagante ma non priva di intelligenza. Pellaccia a prezzaccio* jsou u Zingarelliho a dalších klasifikovány jen jako pejorativa. *Cartoccio* „kornout“ (s.124) bych považovala za samostatný lexikalizovaný výraz. *Predicizzo* bývá hodnoceno jako výraz žertovný. Znovu je třeba připomenout u těchto a řady dalších výrazů důležitost kontextu pro přesnou interpretaci jejich významu.

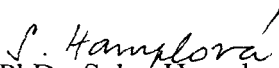
Následujících pět kapitol je věnováno alteraci pomocí sufixů u zbývajících ohebných slovních druhů a u adverbií (6. *Adjektiválna alterácia a jej zvláštnosti*, ss.139-150, 7. *Adverbiá a alterácia*, ss.150-156, 8. *Slovesá a alterácia*, ss.156-158, 9. *Zámená a alterácia*, ss.159-160, 10. *Číslovky a alterácia*, ss.161-163). V dokladech na alteraci adjektiv označujících míry (*grande, piccolo*) by bylo možno pro češtinu ještě doplnit „velikánský“ a „maličký“, „malilíčkový“, „maličkatý“, „malilinkatý“, „maloučkový“, „malininký“ (srv. Slovník spisovného jazyka českého I). Zajímavý je postřeh na s.144 „(sufix *-issimo*) V běžnej hovorovej reči klesol na úroveň klišé a akoby suploval základný tvar adjektiv.“ Čistě empiricky mám o tomto tvrzení jisté pochybnosti. Na s.149 autor uvádí, že „V lingvistike nič neplatí jako axióma a nedajú sa robiť všeobecne platné závery.“ Týká se toto konstatování skutečně lingvistiky jako celku, tj. všech lingvistických disciplín? Na s. 154 je uveden jako augmentativum adverbia *forte* pouze tvar *fortissimamente*. Stejně jako uváděné adverbialní superlativy *benissimo, tardissimo, lontanissimo* atd. existuje i *fortissimo* (*ha parlato forte, fortissimo*). S.162: Domnívám se, že vyjadřování pojmu přibližnosti nepatří mezi alterační postupy, a tedy nelze číslovky na *-ina* (*ventina, trentina* atd.) kvalifikovat jako výrazy alterované.

Oproti šesti kapitolám věnovaným alteraci sufixální je tvoření alterovaných slov prostřednictvím prefixů (*super-, arc-, iper-, stra-, ultra-, maxi-, mini-, macro-, micro-*) věnována jen kapitola jedna ((11. *Prefixálne prostriedky alterácie*, ss.164-174). Zdá se tedy, že tento slovtvorný postup je méně problémový, i když jistě ne málo frekventovaný, jak o tom svědčí slovní zásoba reklam a různých massmedií.

Následuje *Slovo na záver* (ss.175-176), résumé ve slovenštině, italštině a angličtině a velmi bohatý soupis prostudované odborné literatury a literatury excerpované. V této části poněkud postrádám jak shrnutí teoretických závěrů, k nimž doktorand dospěl, tak přehledné zpracování konkrétních výsledků, získaných analýzou skutečně velkého množství jazykového materiálu.

Celkově studii pokládám za zdařilou. Mgr. Sehnal v ní prokázal velmi dobrou znalost příslušné odborné literatury, schopnost detailního jazykového rozboru i cit pro jemné jazykové nuance při vyhledávání ekvivalentů v mateřském jazyce. Byla by vhodná i k publikování, vzhledem k užšímu zaměření třeba formou skript.

Předložená práce tedy odpovídá požadavkům kladeným na doktorské dizertační práce, a proto ji doporučuji k obhajobě.

Prof. PhDr. Sylva Hamplová, CSc,
oponentka

Praha, 6.11.2008